

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

РЄЗНІКОВ ВАЛЕРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 351.88:327.39(477:4)(043.3)

**МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор **МАЙСТРО Сергій Вікторович**,
Національний університет цивільного захисту України, завідувач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор **СМЕЛЬЯНОВ Володимир Михайлович**,
Інститут державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили, директор інституту, заслужений діяч науки і техніки України;

доктор наук з державного управління, професор **ЛОПУШИНСЬКИЙ Іван Петрович**,
Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, заслужений працівник освіти України;

доктор наук з державного управління, професор **ЛАТИНІН Микола Анатолійович**
Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, завідувач кафедри економічної політики та менеджменту.

Захист відбудеться «29» січня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 4 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «29» грудня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 квітня 2004 року, призвело до історичних змін політичних, географічних та економічних умов відносин між Україною та Євросоюзом. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і, як безпосередні сусіди, посилюють свої соціальні, політичні та економічні взаємозв'язки. У зв'язку з цим актуалізуються наукові розробки щодо формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України.

Особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України в сучасних умовах потребують аналізу проблемних аспектів і протиріч та вироблення інструментарію їхнього розв'язання на загальнодержавному та регіональному рівнях. Пріоритетність секторальної інтеграції та організаційно-функціонального управління підтверджується, зумовлюють актуальність дослідження та пріоритетну необхідність реалізації положень Порядку денного асоціації Україна – ЄС для реалізації Угоди про асоціацію, Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Такі розробки в сучасних умовах потребують аналізу проблемних аспектів і протиріч, що виникають у зазначеному напрямку, та вироблення відповідного інструментарію їхнього розв'язання на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Враховуючи міждисциплінарний характер досліджуваної наукової проблеми, теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали: положення щодо механізмів формування і реалізації державної політики; сучасні підходи щодо організації діяльності державних та недержавних інституцій з європейської інтеграції; наукові положення державної інтеграційної політики як складової державної політики та управління. Зазначені ідеї та положення, теоретичні аспекти, викладені у працях таких вчених, як: І. Артьомова, В. Бакуменка, В. Бондаренка, О. Ващука, Д. Вітер, В. Ємельянова, О. Казакевич І. Лопушинського, О. Руденко та ін., серед зарубіжних вчених можна виділити, таких як: Х. Андерсон, Р. Арон, Б. Альстренд, К. Дойч, Дж. Лемпел, А. Маршал, Б. Балаша, Ф. Канерт, Р. Марьолін, Ф. Мачлуп, Б. Менніс, Г. Мінцберг, Ф. Перру, Б. Райзберг, У. Уоллас, А. Чандлер та інші.

Теоретичні та методологічні основи державного регулювання євроінтеграційної політики України та методологічні підходи представлено у дослідженнях вчених, як Л. Грень, А. Дегтяр, С. Домбровська, Ю. Древаль, В. Воротін, О. Крюков, В. Ковальчук, М. Латинін, І. Лопушинський, В. Маліков, В. Мороз, І. Парубчак, П. Покатаєв, О. Радченко, А. Ромін, В. Садковий, В. Сиченко, В. Степанов, В. Стрельцов, Ю. Ульянов, В. Шведун та інші.

Аналіз результативності і практичних механізмів реалізації державної політики та державного регулювання у сфері європейської інтеграції України проводили такі дослідники: Є. Ангел, І. Беззуб, Т. Гоголь, М. Емерсон, В. Єрмоленко, В. Ємельянов, Л. Лисенко, С. Майстро, В. Мартинюк, М. Поленкова, Х. Притула, Е. Редіх, М. Пашков, С. Сидоренко та інші.

Слід відзначити важливу роль зазначених та інших вітчизняних і зарубіжних вчених у формуванні теорії та методології вироблення державної політики європейської інтеграції, розробленні підходів щодо організації діяльності органів публічної влади у цій сфері.

Проте, проблематика розробки механізмів державного регулювання та європейської інтеграції України на рівні окремих територіальних одиниць у роботах вітчизняних дослідників мають фрагментарний характер, що зводиться до аналізу лише окремих сфер і галузей. Як результат, прослідковується відсутність загальних рекомендацій і обґрунтованих висновків щодо структурної адаптації економіки та державних стратегій України до нових конкурентних умов міжнародного середовища, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проведено у межах науково-дослідних робіт, які виконувались Навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темами: «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (ДР № 0115U002035), у межах якої здобувачем визначено теоретико-методологічні засади державної політики у сфері європейської інтеграції України; «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у процесі виконання якої автором запропоновано напрямки удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України.

Також у межах науково-дослідних робіт факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за темою «Специфіка європейської економічної інтеграції України в умовах асоціації з ЄС та розвитку четвертої промислової революції» (ДР № 0120U103458), у процесі виконання якої автором запропоновано комплекс удосконалення механізмів формування та реалізації зовнішньоекономічної та регіональної політики як складової державних стратегій у сфері економічної інтеграції.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробленні

практичних рекомендацій щодо формування механізмів та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України на принципах відповідності структурним пріоритетам розвитку.

Для досягнення визначеної мети поставлено такі *завдання*:

- виявити основні теоретико-методологічні підходи щодо формування механізмів євроінтеграційної політики у сучасних умовах;
- систематизувати та поглибити понятійно-категорійний апарат щодо формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України;
- проаналізувати світовий досвід формування та реалізації інтеграційної державної політики;
- узагальнити досвід держав Центральної та Східної Європи у формуванні та реалізації євроінтеграційної політики;
- з'ясувати специфіку організаційно-правового механізму формування і реалізації інтеграційної політики України та запропонувати заходи щодо його удосконалення;
- здійснити аналіз наявної внутрішньої організаційної структури державного управління інтеграційними процесами та розробити комплекс рекомендацій щодо її удосконалення;
- за допомогою галузево-секторального аналізу здійснити діагностику організаційно-структурного механізму європейської інтеграції України;
- з'ясувати стратегічні пріоритети і сформулювати основні завдання щодо реалізації державної стратегії у сфері європейської інтеграції України на регіональному та місцевому рівнях;
- виявити роль і значення механізмів державного управління в інтеграційних процесах економічних систем;
- запропонувати напрямки формування державної євроінтеграційної політики у сфері прикордонного та транскордонного співробітництва.

Об'єктом дослідження є державна політика європейської інтеграції.

Предмет дослідження – механізми формування та реалізації державної євроінтеграційної політики України.

Методи дослідження. Для реалізації визначеної мети і вирішення поставлених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед них: методи аналізу, класифікації та систематизації наукових даних, положень законодавчих і нормативних документів – для з'ясування рівня наукової розробленості досліджуваної проблеми та рівня її нормативно-правового забезпечення; семантико-етимологічний метод – для визначення змісту базових понять дослідження, систематизації та розроблення понятійно-категорійного апарату; метод системного та структурно-функціонального аналізу – при дослідженні

сутності, основних принципів та категорій євроінтеграційної політики, при опрацюванні нормативно-правового та організаційного забезпечення, при формуванні теоретико-методологічної бази дослідження; статистичний метод – з метою виявлення тенденцій розвитку євроінтеграційних процесів та економічної держави політики галузево-секторальний аспект; порівняльного аналізу здобутих даних – при визначенні та співставленні прогресивних світових тенденцій формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, виявленні кращих українських та зарубіжних практик у сфері євроінтеграційної політики; методи економіко-математичного аналізу – для розрахунку конкретних показників інтеграції по регіонах галузево-секторальний аспект; метод моделювання – для розроблення моделі організаційного забезпечення формування та реалізації державної політики з метою вдосконалення інституційної складової європейської інтеграції України.

Інформаційну базу дослідження становлять міжнародні та українські нормативно-правові документи у сфері європейської інтеграції, інструктивно-методичні матеріали, статистичні дані, теоретичні і науково-практичні розробки вітчизняних та зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертаційному дослідженні розроблено нові наукові положення, які в загалом дають змогу розв'язати важливу наукову проблему в галузі науки державного управління щодо теоретико-методологічного і науково-практичного обґрунтування напрямів удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано концепцію діяльності держави у сфері європейської інтеграції України, що передбачає формування дієвих механізмів ухвалення державно-управлінських рішень щодо реалізації євроінтеграційної політики з урахуванням внутрішньо- та зовнішньополітичної структурно-функціональної організації держави та регіонів;

- запропоновано комплексний механізм формування і реалізації державної політики європейської інтеграції України, що базується на об'єднанні політичної, організаційно-адміністративної, фінансово-економічної, інституційно-правової та інформаційно-комунікаційних складових забезпечення системного трирівневого процесу інтеграції на державному, регіональному та місцевому рівнях України;

удосконалено:

- методи оцінки організаційного механізму державного регулювання європейської інтеграції України, що істотно поглиблює можливості врахування передумов інтеграції на державному, регіональному і місцевому рівнях та передбачає урахування диспропорцій соціально-економічного стану різних

регіонів держави, які визначаються за допомогою галузево-секторального аналізу та визначення інтегративної активності територій, і формуванням відповідних інтеграційних пріоритетів;

– інструментарій діяльності наднаціональних, державних, недержавних інституцій, враховуючи напрямки, рівні, форми, види інтеграційних та дезінтеграційних процесів соціально-економічних систем на сучасному етапі, а саме: з'ясовано, що інтеграційні процеси мають власну циклічність;

– підходи до вивчення теоретичних аспектів «інтеграції», як складової державної політики шляхом узагальнення та виділення розгляду інтеграції через процес, результат, стан суб'єкта та поєднання процесу і результату. І на основі цього визначити інтеграцію як взаємодію політичних, управлінських, економічних та соціальних підсистем держав-учасниць з метою усунення дискримінацій між господарськими одиницями та створення якісно нової системи співпраці між різними сферами держав-інтегрантів;

– механізми та форми реалізації підходів багаторівневої інституціональної системи державної політики у сфері європейської інтеграції України, з урахуванням сучасних умов та завдань державної євроінтеграційної стратегії;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категорійний апарат щодо формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України шляхом введення в науковий обіг понять: «інтеграція соціально-економічних систем», що розглядає інтеграційні процеси на якісно новому рівні та більш детально відображає інтеграційні процеси на всіх рівнях; «державна євроінтеграційна політика», що виокремлює системний підхід до взаємодії сукупності механізмів та інструментів формування і реалізації державної політики;

– підходи щодо визначення етапів (форм) економічної інтеграції у широкому сенсі, а саме через системний підхід – інтеграцію соціально-економічних систем, де системами є державні угруповання, які включають механізми взаємодії інститутів законодавчої та виконавчої влади, які регулюються законодавчо-правовими інструментами;

– обґрунтування шляхів оптимізації організаційної структури державного управління у сфері євроінтеграції (перерозподіл функцій в організаційній структурі державного управління євроінтеграцією України на рівні центральних органів виконавчої влади; поновлення посади Уповноваженого України з питань європейської інтеграції; подальше впровадження європейських принципів державного управління та державної служби).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні наукові положення дисертаційного дослідження доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій і можуть застосовуватися в

процесі вироблення організаційно-функціонального управління державної політики у сфері європейської інтеграції України. Окремі положення дисертаційної роботи було використано:

Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації щодо реалізації державної політики розвитку сільських територій у контексті реалізації євроінтеграційної політики України, обґрунтуванню методів, форм та інструментарію державного регулювання децентралізації і сталого розвитку регіонів з метою підвищення ефективності функціонування господарських комплексів сільських територій в Україні з урахування досвіду країн-членів ЄС (довідка від 22.07.2020 № 01-18/175).

Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при підготовці аналітичних матеріалів з питань розробки напрямків європейської економічної інтеграції у Харківському регіоні (довідка від 20.07.2020 № 05-30/2786).

Харківською обласною радою при підготовці аналітичних матеріалів з питань розробки напрямків євроінтеграційної та зовнішньоекономічної політики України, а також при підготовці та реалізації регіональних проектів у Харківській області (довідка від 23.07.2020 № 01-44/2023).

Шполянською районною державною адміністрацією Черкаської області стосовно аналізу ефективності державної політики у сфері екології, запропоновано у роботі рекомендації щодо визначення напрямків з питань удосконалення державної екологічної політики в умовах європейської інтеграції України, зокрема на регіональному та районному рівні (довідка від 27.07.2020 № 143/01-43).

Чортківською міською радою, в роботі запропоновані моделі соціально-економічної інтеграції міських комплексів, враховуючи європейський довід, зумовлюють актуальність обраної теми дослідження, проведено аналіз формування і реалізації державної євроінтеграційної політики в країнах Центральної та Східної Європи, що використовувалися при підготовці аналітичних матеріалів з питань розвитку міста (довідка від 27.08.2020 № 01-45/1072).

Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна, використовуються методичні розробки в освітніх програмах: для магістрів «Міжнародна та європейська економічна інтеграція», для бакалаврів та магістрів «Бізнес-адміністрування», а також результати дослідження були використані при розробці «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки» (довідка від 04.08.2020 № 0901-11/25).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Основні теоретичні положення та практичні розробки, що характеризують наукову новизну і містять нові результати в галузі науки

державного управління, отримані автором особисто. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, внесок автора конкретизовано у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків, 2020); «Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи» (Харків, 2020); «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (Харків, 2020, 2019, 2018, 2017, 2013); «Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу» (Харків, 2019); «Норвезько-українська конференція, присвячена діяльності Ф. Нансена в Україні у 1921–1922 роках» (Харків, 2019); «10th International Conference on Applied Economics» (Торунь, 2019); «Європейська дипломатія у XXI столітті» (Харків, 2019); «Сучасні проблеми та механізми регулювання міжнародних економічних відносин» (Київ, 2018); «Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації» (Харків, 2018); «Маркетингові інновації в освіті, туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі» (Харків, 2018); «Сучасна дипломатія: теорія та практика» (Харків, 2017); «Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю» (Харків, 2015); «Україна в системі світових економічних процесів» (Харків, 2013).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 51 науковій праці, зокрема в: 1 одноосібній науковій монографії та 2 колективних монографіях; 22 статтях у наукових фахових виданнях України та інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію (у т. ч. 15 – у виданнях іноземних держав і у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 4 – в електронних фахових виданнях, 3 – у співавторстві); 17 тезах за матеріалами науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій, що належать особисто здобувачу, становить 38,13 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 422 сторінки, із них 382 сторінки – обсяг основного тексту. Робота містить 10 таблиць, 22 рисунки. Список використаних джерел налічує 320 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, охарактеризовано стан наукової розробки проблеми, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; сформульовано наукову новизну одержаних результатів

та розкрито їхнє практичне значення; наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій за темою дисертації, її структури та обсягу.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи державної політики європейської інтеграції» визначено сутність та зміст механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції. Проаналізовано еволюцію поглядів на природу та характер процесів економічної, регіональної, європейської інтеграції; проаналізовано зміст базових категорій дослідження інтеграційних процесів за видами, завданнями, категоріями. Розкрито, систематизовано та узагальнено теоретичні засади і поняття «регіональна інтеграція», «міжнародна економічна інтеграція», «державне регулювання інтеграційними процесами».

Виокремлено ключові аспекти вироблення механізмів та форм державної політики у сфері реалізації інтеграційних процесів: цілеспрямованість дій органів публічної влади; вибір засобів, інструментарію досягнення встановленої мети задля реалізації державних стратегій.

Набуло подальшого розвитку визначення сутності та змісту державної політики у сфері інтеграції держави. З'ясовано, що «державна політика» розглядається з позиції: ціннісної складової державної політики, а саме: як сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни; з позиції «системного підходу» – комплексу дії системи органів державної влади згідно з визначеними цілями, напрямками, принципами для розв'язання сукупності взаємопов'язаних проблем у певній сфері суспільної діяльності; «інституційно-інструментального підходу», як сукупність намірів, державно-управлінських рішень, інструментів їхнього впровадження та моніторингу виконання, що реалізуються за участі основних суб'єктів (органів влади, представників бізнесу, інститутів громадянського суспільства).

Незважаючи на відмінності у зазначених категоріях понятійного апарату, на сучасному етапі поняття «інтеграція» слід розуміти як процес усунення дискримінації у відносинах між країнами, а також взаємодії між політичними та державно-управлінськими підсистемами у межах формування економічних систем країн регіону в більш складний господарський комплекс.

Запропоновано таке формулювання терміна «інтеграція», яку можна представити як взаємодію політичних, управлінських, економічних та соціальних підсистем держав-учасниць з метою усунення дискримінацій між господарськими одиницями та створення якісно нової системи співпраці між різними сферами держав інтегрантів.

Проведено аналіз та розкрито сутність теоретичних підходів щодо вивчення інтеграції як процесу та складової державної політики (табл. 1).

Проведено аналіз наявної внутрішньої організаційної структури інтеграційних процесів, здійснено діагностику невідповідності сучасним принципам інтеграційних вимог. Обґрунтовано доцільність удосконалення організаційних засад системи державного регулювання інтеграційними процесами через посилення функції організації на всіх рівнях державного управління.

У другому розділі – «Методологічні засади формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції». Розглянуто концептуальні та організаційно-методологічні засади та реалізації підходу щодо формування державної політики у сфері європейської інтеграції; здійснено класифікацію та розкрито методологію реалізації системи, етапів еволюції інтеграційних процесів; наведено методологічні підходи щодо застосування зарубіжного досвіду реалізації державної політики та стратегії держави у сфері європейської інтеграції.

Таблиця 1.

Підходи до вивчення теоретичних аспектів «інтеграції»
як складової державної політики

Підходи до визначення	Автори	Сутність підходу
Інтеграція як процес	Ф. Перру, В. Молле, Р. Марьолін, Ф. Канерт, Ф. Мачлуп, А. Голіков, М. Літвінцева	Інтеграція розглядається як поступовий процес зближення та об'єднання національних економік, розмиття національних кордонів.
Інтеграція як результат (кінцева ціль)	С. Ернст, Ж. Пелкманс, Є. Борисов, В. Козик	Інтеграція передбачає результат у вигляді встановлення міжнародних інституцій, скасування торгових бар'єрів тощо
Інтеграція як економічна категорія та процес	Р. Хасбулатов, С. Мочерный, Х. Андерсон	У результаті процесу об'єднання національних економік утворюються інтеграційні об'єднання різного типу, що стають самостійними суб'єктами зовнішньоекономічних відносин.
Інтеграція як процес об'єднання ринків	Р. Аллен, Б. Баласси, Ж. Пелкман, Ю. Шишков	Інтеграція являє собою процес зрощення національних ринків і формування цілісного економічного простору
Інтеграція як результат взаємодії соціально-економічних систем	К. Дойч, М. Ходжес, У. Уоллас, А. Філіпенко, О. Шнирков, В. Резніков	Інтеграція є процесом та злиття соціально-економічних систем держав-учасниць з метою створення якісно нової міжнародної економічної структури

Розкрито понятійно-категорійну сутність державотворення, стратегічного планування, державного управління та їхню роль у державотворчих процесах; проаналізовано методологічні трансформації тлумачення засад сучасного державотворення та визначено особливості державного управління в умовах європейської інтеграції.

Визначено поняття, зміст та функції державної євроінтеграційної політики України. Узагальнено тенденції становлення формування механізмів державного управління процесами європейської інтеграції України.

Визначено теоретико-методологічні засади і основні складові євроінтеграційної політики України, проведено систематизацію понять і трактовок: «євроінтеграційна політика України» та «механізми реалізації євроінтеграційної політики України», проєкт «твінінг» як складової формування і реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції.

Проаналізовано і доведено, що механізм формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції – це спосіб дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування через сукупність методів, інструментів, заходів, засобів, стимулів з метою поглиблення зв'язку України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах, а також забезпечення посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес задля поступової інтеграції України до ЄС.

У межах проведеного дослідження нами виокремлено такі механізми формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції: політичний, фінансово-економічний, організаційно-адміністративний, інституційно-правовий, інформаційно-комунікаційний, які мають функціонувати не розрізнено, а системно, доповнюючи та координуючи, за потреби, один одного.

Особливу увагу приділено дослідженню основних теоретичних концепцій ролі держави та державного управління в економічній інтеграції з метою визначення оптимальної організаційної моделі втручання держави у регулювання економічної інтеграції України. Проведене дослідження дозволило виділити певні подібності та відмінності за суб'єктами, процесами, рівнями, типами інтеграції та ролі держави, у теоретичних концепціях основних шкіл (ринкової, неолібералізму, структурної, дирижистської та функціоналізму), що дозволило визначити власний підхід до розуміння сутності категорії «економічна інтеграція» (табл. 2).

Кожна з течій по-різному пояснює та обґрунтовує процеси інтеграції. Однак, є спільні риси. По-перше, усі теорії не зосереджують свою увагу на одному виді суб'єктів економічної інтеграції, а, навпаки, підкреслюють їхню велику різноманітність та неоднорідність. Представники всіх течій як рушія інтеграції, особливу роль надають державі (інтеговернменталізм) та приватним суб'єктам, які підштовхують державу до включення в процес інтеграції. Усі теорії (окрім конструктивізму) вважають матеріальні вигоди основним чинником інтеграції.

З'ясовано та доведено, що європейський вектор розвитку нашої країни потребує відповідних реформаторських зусиль щодо удосконалення існуючих механізмів формування та реалізації державної політики у цій сфері, а саме: завдання органів публічної влади всіх рівнів полягає у тому, щоб, спираючись на існуючу інституційно-правову систему, використовуючи та удосконалюючи відповідні механізми формування та реалізації державної політики у цій сфері, а також мобілізувавши наявні ресурси (людські, матеріальні, фінансові тощо), забезпечити правила і процедури міжінституційної координації та співробітництва ключових виконавців і стейкхолдерів (зацікавлених сторін) у сфері європейської інтеграції України з метою вирішення поставлених завдань,

а саме: підтримка верховенства права, боротьба з корупцією, досягнення макроекономічної стабільності тощо.

Таблиця 2.

Особливості ролі держави та державного управління в теоріях економічної та регіональної інтеграції

Теорія	Основні тези
Теорія політекономії	<ul style="list-style-type: none"> - Досліджуються регіональні схеми торгівлі та інвестицій, регіональні інститути. - Особливо виділяється дослідження виникнення та ефективності преференційних та вільних торговельних зон (ЗПТ та ЗВТ), укладених державами. - Основними чинниками для інтеграції є матеріальні прибутки, які очікуються від спрощеного процесу торгівлі.
Нео-функціоналізм	<ul style="list-style-type: none"> - Інтеграція – це процес (інтеграційні процеси розвиваються з часом і набувають власної динаміки). - Численні та різноманітні суб'єкти (наднаціональні інститути, національні уряди, ТНК тощо). - Концепція поширення пояснює те, як інтеграція в одній сфері, наприклад, вугілля та сталь, провокує інтеграцію в інших сферах, як-от курси валют. - Політичне поширення наднаціональні та субнаціональні суб'єкти створюють додатковий тиск задля досягнення більшої інтеграції, якщо це відповідає їхнім інтересам.
Інтер-говернаменталізм	<ul style="list-style-type: none"> - Головна роль національної держави в процесі інтеграції. - Основний мінус інтеграції: частина суверенітету делегується до наднаціональних інституцій. - Мотивація для інтеграції: у деяких сферах політики передача влади на наднаціональний рівень є навпаки вигідною для держав (сільське господарство).
Інституціоналізм	<ul style="list-style-type: none"> - Підкреслює важливість інституцій у процесі інтеграції. - Інституціоналізм раціонального вибору розглядає те, як інституційні умови міжнародних організацій змінюють вигоди суб'єктів процесу інтеграції. - Соціологічний інституціоналізм підкреслює роль інституцій у формуванні норм, загальних правил та способів, яким вони формують ідентичність і переваги суб'єктів процесу інтеграції. - Ключовою особливістю історичного інституціоналізму є залежність від часу, що означає вплив минулих інституційних рішень на результати у майбутньому.
Конструктивізм	<ul style="list-style-type: none"> - Конструктивісти ставлять ідеї, норми, ідентичності та дискурси як центральну категорію для визначення причин інтеграції. - Успішна інтеграція вимагає почуття спільності серед соціальних груп суб'єктів, що інтегруються.
Багаторівневе управління	<ul style="list-style-type: none"> - Процеси євроінтеграції є занадто складними, щоби пояснити їх класичними теоріями інтеграції. - Багаторівневе управління розглядається як дисперсія влади на різних рівнях політичного управління.

На підставі аналізу наукових джерел (М. Калина, І. Рафальський, В. Трюхан) та вітчизняного нормативно-правового забезпечення з'ясовано, що відсутнє правове та науково усталене визначення поняття «євроінтеграційної політики України» та її статусу. Така термінологічна неточність дефініції у політико-правових документах призводить до виникнення багатьох непорозумінь під час реалізації даної політики.

Уточнено сутність понять «європейська інтеграція України», «євроінтеграційна політика України». Враховуючи специфіку дослідження, з'ясовано основні фактори, що стають істотною перешкодою під час реалізації євроінтеграційної політики (Н. Костенко, М. Сабан, В. Ходикіна).

У результаті аналізу дійшли висновків, що сучасний стан розвитку інституційно-координаційної системи в Україні, системи державного управління та місцевого самоврядування не повною мірою відповідає існуючим вимогам та потребує адаптації до стандартів країн Європейського Союзу та комплексної розбудови існуючої в країні системи публічного управління всіх рівнів.

Встановлено, що важливою складовою успішного процесу формування та реалізації державної політики європейського вектора розвитку є ефективне проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань європейської інтеграції. Головною ціллю такої роботи є підвищення рівня обізнаності українського суспільства щодо змісту реформ та особливостей процесу європейської інтеграції у контексті виконання чинної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та інших спільних нормативно-правових документів у цій сфері. Адже тільки посередництво, переговори та пошук консенсусу, врегулювання можливих конфліктів, організація обміну інформацією із зацікавленими сторонами та налагодження зворотного зв'язку дозволить державі заручитися підтримкою абсолютної більшості населення у питаннях всебічної підтримки євроінтеграційних прагнень України.

У третьому розділі – «Сучасний стан і результативність державної політики у сфері європейської інтеграції України» – охарактеризовано особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України в сучасних умовах. Визначено ступінь результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом із урахуванням особливостей формування та результативності реалізації державної євроінтеграційної політики.

Проведений аналіз ключових чинників показав та дозволив дійти висновків, що задля підвищення результативності державної політики у сфері європейської інтеграції України та прискорення виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС необхідно: 1) внести зміни в законодавство України з вимогою обґрунтування їхнього впливу на виконання Угоди про асоціацію з проведення експертизи законопроектів на предмет їхнього відповідності Угоді про асоціацію з ЄС; 2) забезпечити відповідне супроводження законопроектів, спрямованих на виконання умов Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі шляхом визначення таких законопроектів невідкладними; 3) активізувати процес імплементації відповідно до еволюції законодавства ЄС та відповідних міжнародних стандартів (рис. 1 та рис. 2).

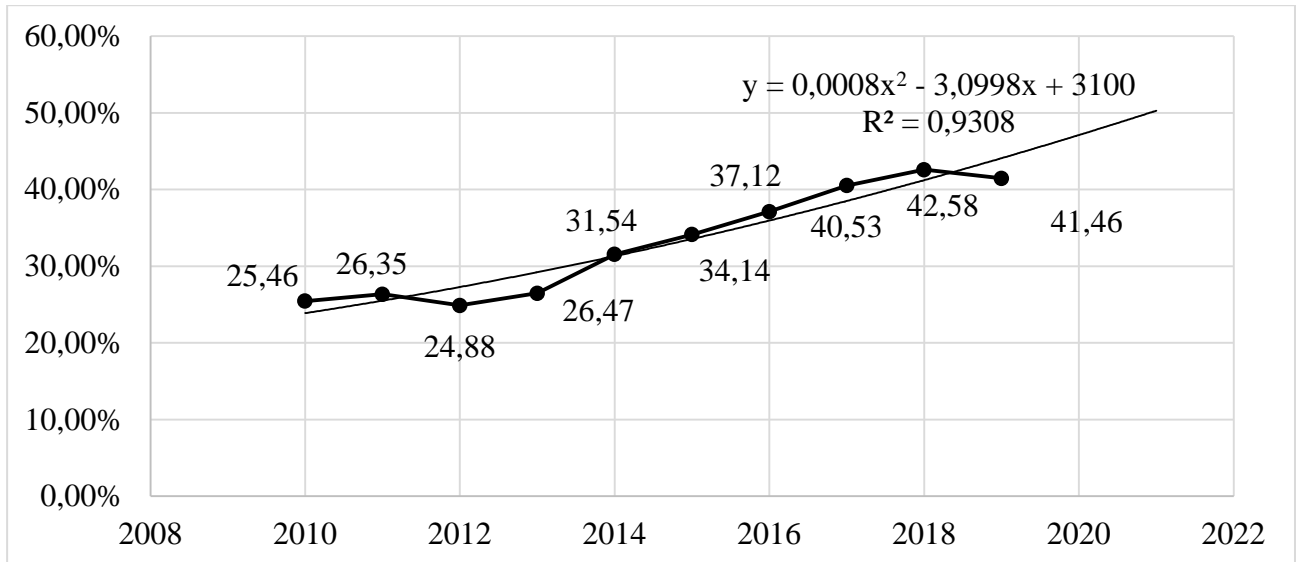

Рис. 1. Доля експорту товарів до країн ЄС як фактор інтеграційних процесів (%)

Доведено, що між Україною та ЄС відбуваються поступові позитивні інтеграційні процеси. Динаміка експорту та імпорту товарів між Україною та ЄС свідчить про тісну співпрацю в економічній сфері, так частка від загального експорту (41,46 %) та імпорту (41,14 %) товарів говорить про те, що ЄС посідає перше місце у загальному товарообігу України. Проведений тренд-аналіз показує позитивну динаміку та прогноз зростання зовнішньоекономічної співпраці України з ЄС, а високий показник R дозволяє стверджувати про перспективи успішності реалізації Україною євроінтеграційного курсу та підписання угоди про зону вільної торгівлі.

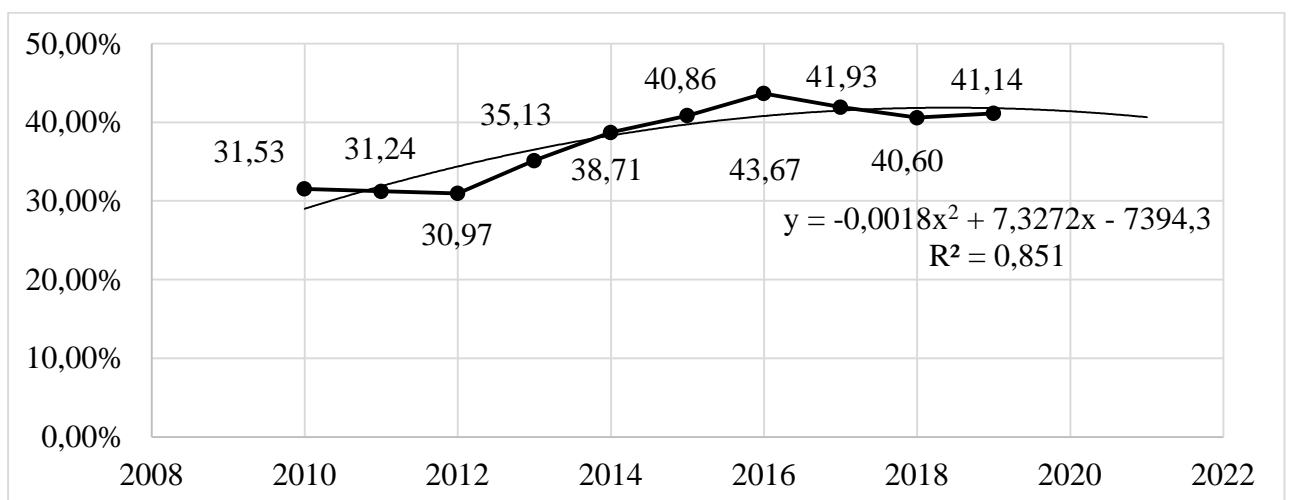

Рис. 2. Частка імпорту товарів в країни ЄС як фактор інтеграційних процесів (%)

Виявлено, що результативність державної політики у сфері європейської інтеграції України значною мірою залежить від вчасного виконання нашою державою Угоди про асоціацію з ЄС, яку в частині секторальної інтеграції Україна має завершити не пізніше кінця 2023 року, а загалом усі положення Угоди, щодо яких визначені терміни виконання, мають бути виконані не пізніше 31 грудня 2025 року. Виявлено, що пріоритетним завданням є важливість залучення регіонів України до євроінтеграції та ініціативу Уряду з відкриття регіональних офісів євроінтеграції, які сприятимуть зв'язкам українських регіонів з ЄС.

Наголошується, що розробка та впровадження регіональної політики для України є першочерговим завданням, враховуючи значні відмінності на рівні економічного розвитку регіонів, соціокультурні та мовні особливості. Водночас зазначено, що розрив у соціально-економічному розвитку регіонів, залишається у межах диспропорцій, властивих деяким країнам Європи. Проте безпосередню небезпеку можуть мати соціоментальні відмінності за умови їхнього використання в політичній боротьбі.

Доведено, що на кожному з етапів успішна реалізація євроінтеграційної політики України потребує функціонування таких механізмів:

- політичний, що забезпечує координування, регулювання та контролювання відносини у сфері реалізації євроінтеграційної політики, розробку та послідовну реалізацію зазначених політичних пріоритетів;
- організаційно-адміністративний, який передбачає створення ефективного інституційного середовища, модернізацію організаційної структури управління у сфері реалізації політики європейської інтеграції з чітким розмежуванням повноважень учасників зазначеного процесу;
- фінансово-економічний – покликаний сприяти вдосконаленню засобів фінансового та соціально-економічного забезпечення реалізації політики у сфері європейської інтеграції, гарантування фінансової стійкості, що відповідатимуть критеріям економічної інтеграції;
- інституційно-правовий – відповідає за нормативно-правове регулювання процесів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України, узгодженість нормативно-правових актів усіх рівнів влади, встановлення єдиних критерій у сфері організації та проведення контролю за дотриманням законодавства;
- інформаційно-комунікаційний – забезпечує реалізацію інформаційної складової у сфері реалізації політики європейської інтеграції для доступності до інформаційних ресурсів громадян України та усіх зацікавлених осіб, формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені, інформування громадськості щодо наслідків і результатів європейської інтеграції, передбачає участь громадян у прийнятті політичних рішень, що стосуються проведення

євроінтеграційної політики та здійснення інформаційно-аналітичної роботи тощо.

Доведено, що інституціональна форма взаємодії на всіх рівнях сприяє розбудові регіонального управління, як публічного інституту, шляхом об'єднання різних груп дієвих акторів державної регіональної політики, кожна з яких переслідує власні цілі й завдання. Відповідно, нормальне функціонування інституту регіонального управління обумовлюється не тільки раціональністю організаційно-оформленої системи інституцій, а й урахуванням потреб та інтересів суб'єктів реалізації регіональних стратегій, забезпеченням їхнього узгодженості на основі пошуку компромісу, що й визначає публічний формат інституту регіонального управління.

У четвертому розділі – «Стратегічні пріоритети державної політики у сфері європейської інтеграції України» – доведено, що інституціональна форма взаємодії на всіх рівнях сприяє розбудові регіонального управління як публічного інституту шляхом об'єднання різних груп дієвих акторів державної регіональної політики, кожна з яких переслідує власну ціль. Відповідно, нормальне функціонування інституту регіонального управління обумовлюється не тільки раціональністю організаційно-оформленої системи інституцій, а й урахуванням потреб та інтересів суб'єктів реалізації регіональних інтересів, забезпеченням їхнього узгодженості на основі пошуку компромісу, що й визначає публічний формат інституту регіонального управління.

Визначено, що Україні не вистачає інституційної заповненості механізму реалізації регіональної політики. Для порівняння: у Європі є досвід використання спеціального комітету з регіонів, який фактично виконує функцію наднаціонального міністерства регіонального розвитку, водночас, право реалізації регіональної політики надається інститутам інших рівнів.

Виділено проблемні аспекти економічної інтеграції України до Європейського Союзу і визначено ефективність та результативність державної політики у цій сфері.

Визначено результативність та ефективність державної політики в контексті інтеграції України в європейський економічний простір шляхом аналізу зовнішньоторговельного балансу України за останні роки. З'ясовано, що протягом 5 років відбулася переорієнтація зовнішньоекономічної активності економіки України з ринків країн євразійського інтеграційного угруповання до країн Євросоюзу. Стосовно світового масштабу, то українські експортери за рахунок диверсифікації збільшили обсяг торгівлі з країнами Азії та Африки. Проаналізовано та доведено, що країни ЄС (28) залишаються найбільшими торговельними партнерами України, а питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України за підсумками 2019 року становила 40,1 %.

Доведено, що укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі принесла Україні додаткові можливості для експорту, проте її умови не можна назвати ідеальними та надто вигідними для українських товаровиробників, тим більше, що обсяги імпорту збільшуються вищими темпами, погіршуючи зовнішньоторговельне сальдо країни.

Запропоновано концептуальні засади подальшої стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України в умовах сучасних викликів: гармонізація законодавства відповідно до норм ЄС; забезпечення переходу від чинної «стратегії наміру» до «стратегії підготовки до вступу» в ЄС; створення спеціального органу державного управління, наприклад, міністерства з функціями розроблення і реалізації державної політики та забезпечення правового регулювання щодо існуючих проблем європейської інтеграції України.

З'ясовано, що масштабність процесу європейської інтеграції України та впровадження положень Угоди про асоціацію, вплив цих процесів на життя кожного громадянина вимагає проведення потужної роз'яснювальної та комунікаційної роботи. Особливо актуальною ця проблема відчувається на регіональному та місцевому рівнях, де все ще домінуючими є погляди на євроінтеграцію, як на суто зовнішній процес, який не стосується внутрішніх перетворень в країні та громадян.

Один із способів ефективного використання досвіду ЄС у сфері проведення регіональної політики для України полягає у спробах виділити важливі питання, аспекти, сторони проблем під час розроблення стратегії та процесами управління нею упродовж останніх років. У таблиці 3 наведено сценарії побудови векторів майбутнього розвитку з урахування аналізу досвіду регіональної політики в ЄС.

Важливим напрямком інтенсифікації економічного розвитку регіонів України, враховуючи досвід країн-членів ЄС, орієнтуючись на вектори ведення регіональної політики, підсумовуючи зазначимо, що місцевим органам влади слід надати більше повноважень по вибору та визначення міжнародних проєктів, активніше залучати місцеві органи влади до формування та створення міжнародної економічної політики зовнішньої спрямованості через реалізацією програм у сфері міжнародного співробітництва, активне налагодження комунікативних зв'язків на рівні «регіони України – регіони ЄС».

Визначено, що концептуально стратегія державної політики у сфері європейської інтеграції має відповідати також принципам узгодженості та упорядкованості; прогнозованості та результативності, економічної доцільності, соціальної та екологічної відповідальності, що сприятиме підвищенню її дієвості та ефективності.

Сценарії розвитку регіональної політики в ЄС

Довгострокове стратегічне бачення цілей, які необхідно досягти у межах регіону	Програми ЄС характеризуються як секторним, так і географічним підходами. Стосовно транспорту, слід зазначити, що пріоритет надався проєктам, які сприяють реалізації транс'європейських мереж, транспортної стратегії з метою забезпечення повідомлення на території ЄС, що визначається країнами-учасниками.
Прозорість процесу реалізації стратегії і програми розглядається як важлива складова ефективного управління	Комунікаційні та інформаційні системи повинні бути включені у процеси управління програмами, наприклад, для того, аби вказувати на проєкти, яким була надана допомога, результати моніторингу та оцінку.
Питання обумовленості програм	Не дотримання таких принципів: поваги до відкритих ринків в ЄС (правила конкуренції за державну допомогу, правила відкритих державних закупівель); поваги до екологічної політики і правил; поваги до принципу рівних можливостей; підхід, який базується на партнерстві і демократії, в ЄС часто призводило до застосування фінансових санкцій.
Спільне фінансування і партнерство. Зміцнення права власності	Не мають сенсу проєкти, які нав'язуються органами вищого рівня, тому проєкти дійсно належать громаді, яка отримує користь від їхньої реалізації.
Відокремлення правового поля, яке встановлює широкий спектр правил, що регулюють впровадження стратегії від окремих рішень у проєктах	В ЄС це є результатом інституційної архітектури, в рамках якої політичний рівень, країни-учасники та Європейський Парламент обирають правову основу, у той час як право вибору проєктів делегується органам управління на національному та регіональному рівнях, які відділені від європейського інституційного рівня.
Повинен існувати об'єктивний підхід не політичний метод для розподілу ресурсів	Сьогодні в політиці ЄС застосовується всеохоплюючий підхід, коли всі регіони мають право претендувати на певну форму підтримки, але водночас мав місце дуже високий рівень концентрації ресурсів у найменш розвинених регіонах. Регіони не поділяють на центральні, периферійні, розвинуті чи ні.
Ухвалювати рішення слід з підтримкою інтегрованих програм	Підтримка пов'язаних дій у сферах інфраструктури, людських ресурсів і розвитку бізнесу або підтримки окремих проєктів. Сьогодні ЄС працює в обох цих напрямках в рамках різних фондів. Інтегровані програми вимагають більшого інституційного потенціалу на регіональному рівні.
Моніторинг та оцінка	Дії необхідні для того, щоб можна було продемонструвати створену цінність для бенефіціарів і платників податків.
Формальний і неформальний інституціональний потенціал	В ЄС визнається, що це критично важливі для успішного управління програмами. До них належать можливості у таких сферах, як-от фінансовий менеджмент і контроль, планування економічного розвитку, а також ідентифікація і мотивація відповідних партнерів.
Комбінації грантів і форм підтримки з відшкодуванням	Існує проблема залежності від грантів, а саме моменти з відшкодуванням. Політика ЄС рухається в напрямку збільшення обсягів допомоги, яку необхідно повертати.

Обґрунтовано, що у загальному вигляді, Євроінтеграційну стратегію України можна охарактеризувати такими основними ознаками:

- загальний план набуття Україною членства в ЄС не має чіткого й деталізованого порядку дій, а містить поетапний перелік засобів і способів досягнення кінцевої мети;

- довгостроковий план не визначений конкретно у часі та орієнтований на майбутнє;

- послідовний план здійснюється у кілька етапів, поступово, причому кожний наступний етап закономірно впливає з попереднього і є його логічним продовженням;

- не має єдиного матеріального вираження, тобто виступає абстрактною сукупністю правових актів, різних за змістом і часом створення, які безпосередньо або опосередковано пов'язані з набуттям Україною членства в ЄС;

- визначає вектори руху, першочергові пріоритети та індикатори належних умов становлення та розвитку України, тобто стратегія окреслює головний напрям дій, містить перелік необхідних дій, серед яких є головні та другорядні;

- супроводжується постійним аналізом і моніторингом. Контроль за втіленням у життя стратегії є запорукою її успіху, саме тому стратегія має перебувати в центрі уваги правників, науковців і громадськості. Особливе значення має можливість «прогнозування та запобігання критичним ситуаціям», оскільки вони є неминучими й можуть поставити під загрозу досягнення кінцевої мети;

- може зазнавати адекватних коригувань, тобто в процесі реалізації може змінюватись відповідно до викликів сучасності. Гнучкість стратегії та її адаптація до сьогодення повинні базуватись на первинних цілях і принципах стратегії;

- метою є набуття Україною членства в ЄС.

У п'ятому розділі – «Напрямки удосконалення формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України» – розкрито особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України; розроблено внутрішньо-організаційну модель формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України; розглянуто концептуальні підходи до формування державної стратегії у сфері європейської інтеграції України.

Дійшли висновку, що важливим чинником є координація регіональної політики з іншими сферами державного управління. Як наслідок цього, в Україні відсутнє законодавство, яке регулює взаємоузгодження регіональних та інших видів державних політик. Створення нових інституційних умов для розвитку національної регіональної політики та успішне погодження координації різних видів державних політик є важливим елементом для успішної реалізації державної регіональної політики

Процес розбудови інституту регіонального управління в Україні має враховувати загальноєвропейські тенденції децентралізації і відбуватися на основі принципу субсидіарності. У цьому контексті одним із важливих кроків вважається позбуття обласними та районними державними адміністраціями (органів виконавчої влади загальної компетенції) виконавчих функцій щодо управління регіональним та місцевим розвитком паралельно з утворенням виконавчих комітетів обласних та районних рад, але зазначені нетрадиційні кроки не показали позитивного результату, у зв'язку з тим, що реформи мають повільний темп через відсутність нових запропонованих механізмів інституційної взаємодії по лінії «центр – регіон – район – об'єднана територіальна громада», тобто принципову зміну головних суб'єктів регіонального управління, якими є органи місцевого самоврядування як агенти регіональної політики.

Запропонований структурно-організаційний механізм формування та реалізації європейської інтеграції України, який базується на основі чинної вертикалі виконавчої влади і не потребуватиме її перебудови.

Будь-який регіон все одно не може розвиватись, брати участь в реалізації програм, отримувати фінансування поза державою, урядом, поза законом, і тому маємо те, що важливу роль відіграє держава з її регулюючими функціями. На рисунку 3 зображено концептуальну модель щодо ролі держави у формуванні та реалізації регіональної політики.

При формуванні стратегії регіонального розвитку слід консолідувати суспільство для її реалізації – це повинно стати пріоритетним завданням для держави в регіональному розвитку. В умовах, у яких знаходиться сьогодні Україна, коли розпочались реальні реформи, саме держава повинна стати агентом модернізації всієї економічної системи. Це значно підвищує вимоги до рішень державних урядовців, їхньої обґрунтованості.

Важелі державного регулювання необхідно використовувати для підвищення конкурентоздатності регіональної економіки, удосконалення її соціальної сфери, яка сьогодні, в умовах переходу до концепції людиноцентризму, набуває особливої уваги. Саме на це спрямовані прийняті на Саміті ООН у вересні 2015 р. «Цілі Сталого Розвитку на період до 2030 року».

Вище зазначене модель враховує специфіку кожного рівня інституційної складової реалізації державної політики та не створює дублюючих функцій, що можливо при створенні єдиного інтеграційного інституту (як то окреме Міністерство інтеграції), який би розповсюджував свої функції і повноваження на всі галузеві міністерства, що, зі свого боку, спричинило б певні непорозуміння щодо підпорядкування при виконанні відповідних функцій такими міністерствами та підпорядкованими їм виконавчими органами. Основу моделі становить об'єднана територіальна громада як нова та основна територіальна одиниця державної політики децентралізації та європейської інтеграції.

Визначено напрямки розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва, що є одним із ключових принципів ЄС, завдяки якому вдалося встановити фреймворк для співпраці між регіонами Європи. Це допомогло країнам швидше подолати регіональні дисбаланси, особливо в умовах переходу країн Східної Європи з планової на ринкову економіку

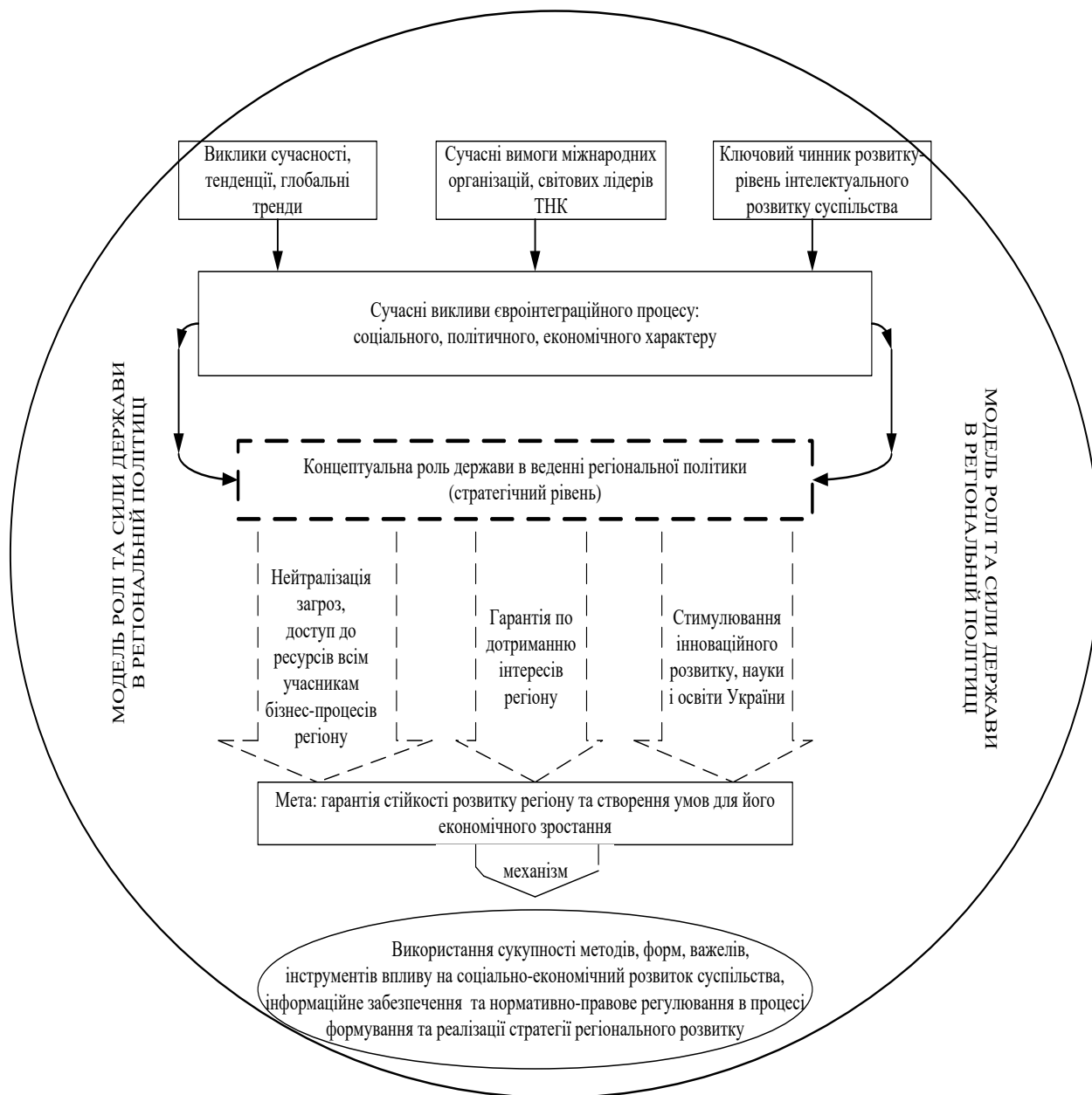

Рис. 3. Модель формування механізмів державного управління регіональної інтеграційної політики

Встановлено, що однією з провідних тенденцій регіональної політики в Європі є активізація транскордонної співпраці, що сприяє як економічному і соціальному прогресу в прикордонних регіонах, так і налагодженню

культурного діалогу між державами та господарськими одиницями. Основною формою транскордонного співробітництва є створення єврорегіонів. У дослідженні визначено три етапи створення єврорегіонів на території Європи. Перший етап був формою об'єднання регіонів країн ядра ЄС. Другий етап пов'язаний з розширенням ЄС на Схід. Сучасний, третій етап розвитку євро регіонів, відбувається на кордонах нових країн-членів і країн, які не отримують членства в найближчій перспективі.

Для України важливо, що транскордонна співпраця слугувала етапом «підготовки» країн Східної Європи на локальному рівні через інструменти преференціальної торгівлі з метою інтеграції до ЄС, а на сучасному етапі використовується і на зовнішніх кордонах об'єднання як інструмент Європейської політики сусідства. Визначено, що з урахуванням цього фактору розвиток транскордонного співробітництва має стати в Україні одним з пріоритетів, що вимагає активної роботи місцевої влади у сфері встановлення міжнародних контактів з регіонами сусідніх країн, опанування механізмів роботи з програмами Європейського Союзу.

У роботі обґрунтовано, що інституціональні функції процесу інтеграції лише з позиції системного підходу можуть забезпечити розбудову інституту регіонального управління. Адже інституціональні функції, з одного боку, це спосіб існування інституту регіонального управління, а з іншого – інститут регіонального управління може існувати тільки як носій певних функцій. Компліментарність інституціональних функцій та видів інституціональної взаємодії формує певний інститут – норми і правила здійснення регіонального управління.

Розроблено практичні рекомендації щодо реалізації системного підходу у сфері державного управління та регулювання з реалізації інтеграційних стратегій України.

Доведено, що проблема консолідації є найактуальнішою для кожного суспільства перехідного типу, до яких належить і Україна, оскільки сам процес трансформації зумовлює зіткнення принаймні двох систем цінностей – отриманої від попереднього соціуму, з одного боку, та нових стратегічних орієнтирів і пріоритетів подальшого розвитку – з іншого.

Обґрунтовано, що європейська інтеграція як засіб упровадження європейської ідентичності та забезпечення внутрішньої інтегрованості українського суспільства зумовлює цілеспрямоване формування в Україні нового типу ідентичності – європейської, яка б не заперечувала існуючі ідентичності, а сприяла їхньому співіснуванню та розвитку.

Визначено підходи до реалізації державотворчого потенціалу європейської інтеграції України, завдяки яким можлива її активізація та виконання угоди про асоціацію. Такими підходами, зокрема, є: належне

законодавче та нормативне забезпечення євроінтеграції; використання євроінтеграційної ідеї для забезпечення національного консенсусу щодо стратегічних напрямів розвитку держави; реформування інституту державної служби як ключового елемента національної системи державного управління згідно з європейським вимогами і стандартами; забезпечення належного рівня інституційної спроможності України у співробітництві з ЄС. Застосування цих підходів продемонструє чітке вираження політичної волі керівництва держави та українського суспільства щодо реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, зумовить активізацію процесів євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні розв'язано актуальну наукову проблему в галузі науки державного управління щодо теоретико-методологічного та науково-практичного обґрунтування напрямків удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Реалізовані мета і завдання дають підстави зробити такі висновки та запропонувати рекомендації щодо використання результатів дослідження.

1. Узагальнено основні теоретико-методологічні підходи щодо формування державної політики у сфері інтеграції; визначено особливості формування та механізмів реалізації інтеграційної політики держави, враховуючи сучасну концепцію «багаторівневого управління» на рівнях: наднаціональному, національному та регіональному. Доведено, що зазначену концепцію доцільно доповнити місцевим рівнем, враховуючи необхідність проведення та реалізації державної інтеграційної політики на місцях (у районах, міських комплексах, об'єднаних територіальних громадах).

Проведений аналіз і систематизація наукових поглядів та методологічних підходів до визначення категорій «державна політика», «інтеграція» та «європейська інтеграція», «державне управління процесами європейської інтеграції» надав нам змогу запропонувати власний погляд визначення поняття «державна політика у сфері європейської інтеграції» – наукових поглядів та методологічних підходів до визначення категорій «державна політика», «інтеграція» та «європейська інтеграція», «державне управління процесами європейської інтеграції» дає нам змогу підійти до власного визначення поняття «державна політика у сфері європейської інтеграції».

Використовуючи метод порівняльного аналізу здобутих даних, дійшли висновку, що інтеграція з ЄС є важливим складовим елементом зовнішньої

політики України, до того ж враховуючи внутрішньополітичні потреби і тенденції як складової інтеграційної політики. Однак, концептуально європейська інтеграція повинна сприйматися насамперед, як комплексна внутрішня державна політика, спрямована на впровадження необхідних та важливих для українського суспільства реформ та перетворень і лише потім, як складова зовнішньої державної політики, що значною мірою залежить від політичної волі ЄС щодо темпів та повноти інтеграції з нашою державою.

Аналіз стану наукової розробленості досліджуваної проблеми на основі міждисциплінарного підходу засвідчив, що поза увагою дослідників залишився її цілісний розгляд – доведено необхідність комплексного підходу до вивчення питання формування та реалізації євроінтеграційної державної України, зокрема щодо нормативно-правового, організаційного, інституційного, ресурсного забезпечення.

2. У результаті порівняльного аналізу положень основних теоретичних аспектів інтеграційних процесів та їхнього забезпечення, з'ясовано, що в умовах сучасних трансформаційних перетворень в усіх сферах суспільного життя потребують відповідного обґрунтування та удосконалення існуючі принципи формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Дійшли висновку, що державна політика у сфері європейської інтеграції має відповідати також принципам узгодженості та упорядкованості; прогнозованості та результативності, економічної доцільності, соціальної та екологічної відповідальності, що сприятиме підвищенню її дієвості та ефективності.

Проведений аналіз передумов та складових процесу європейської інтеграції, спираючись на інституціональний та системний підходи, набули подальшого розвитку понятійно-категорійного апарату науки державного управління щодо механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції. До наукового обігу введено власну дефініцію поняття «інтеграція соціально-економічних систем», яку можна представити як взаємодію соціально-економічних систем держав-учасниць з метою усунення дискримінацій між господарськими одиницями та створення якісно нової міжнародної економічної структури більш високого рівня за допомогою злиття соціально-економічних систем суб'єктів, що інтегруються.

Доведено, що ключовою передумовою будь-якої інтеграції є діалектичне протиставлення прагнень отримання ефектів від інтеграції та захисту внутрішніх ринків та автономії системи загалом. Реалізація цього протиставлення забезпечується за допомогою організації комплексу державних регуляторних інституцій, результатом функціонування яких є

формування відповідної структури інтеграційних відносин. Уточнено, що визначальними передумовами економічної інтеграції України є недосконалість організації існуючої системи, їхнього державного регулювання в частині недостатності охоплення рівнів інтеграції та орієнтації суто на макроекономічні аспекти інтеграційних процесів, необхідність реалізації концепції організації інтеграції знизу догори, недостатня ефективність процесів структуризації, реалізації та захисту національних інтересів країни.

3. Аналіз світового та європейського досвіду з питань реалізації інтеграційної державної політики на основі системного підходу дозволив виявити методичні підходи, механізми, інструменти та принципи для використання в українській державно-управлінській практиці.

З метою визначення оптимальної організаційної моделі ролі держави до регулювання європейської економічної інтеграції України досліджено специфічні риси, шляхи, форми розвитку інтеграційних утворень, методи та механізми взаємодії країн і суб'єктів за різними напрямками (школами): ринковою, ринково-інституційною, структурною, дирижистською, функціональною та ін. Виявлено, що кожна теоретична концепція по-різному розуміє сутність економічної інтеграції.

Проведений аналіз механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції дозволив зробити висновки, що це, передусім, спосіб дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування через сукупність методів, інструментів, заходів, засобів, стимулів з метою поглиблення зв'язку України з політикою ЄС та її участь у програмах і агентствах, а також забезпечення посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес задля поступової інтеграції України до ЄС.

В межах проведеного дослідження нами виокремлено такі механізми формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції: політичний, фінансово-економічний, організаційно-адміністративний, інституційно-правовий, інформаційно-комунікаційний, які мають функціонувати не розрізнено, а системно, доповнюючи та координуючи, за потреби, один одного. Доведено, що інформаційно-мотиваційний механізм є важливим напрямком державного впливу щодо підтримки реформ у сфері європейської інтеграції через інформаційну та мотиваційну складові: громадські читання, публічну дипломатію, аналітичне інформування, «новини успіху», сприяння роботі неурядових громадських організацій, що дозволить більш ефективно проводити інформаційну євроінтеграційну політику в Україні та за кордоном.

4. Проаналізувавши досвід формування, реалізації та сприйняття населенням проведення євроінтеграційних реформ, механізмів та форм провадження державної політики у сфері європейської інтеграції дозволило виявити основні методологічні підходи, механізми, інструменти та принципи країн Центральної та Східної Європи. Досвід зазначених країн свідчить, що основними завданнями, які стоять перед державами та реалізуються в рамках європейської інтеграції є: соціально-економічне посилення країни – як на внутрішньому рівні об'єднання, так і щодо третіх країн; зміцнення позицій країни на міжнародно-політичному рівні; внутрішня політична стабільність країни тощо. А головною запорукою успішності реалізації Стратегії інтеграції країн Центральної та Східної Європи до ЄС є перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій, які мають бути спрямовані передусім на побудову вільного демократичного суспільства, зменшення ролі держави в управлінні економікою, боротьбу з корупцією і тіньовою економікою.

5. З'ясовано специфіку організаційно-правового механізму формування та реалізації державної політики європейської інтеграції України. Вітчизняна нормативно-правова база визначає координацію діяльності органів публічної влади у вищезазначеній сфері як узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування в межах реалізації ними державної політики соціального розвитку регіонів, здійснення моніторингу й оцінки її результативності. Цей механізм визначає суб'єктно-об'єктну та функціонально-цільову складові системи формування та реалізації євроінтеграційної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Можемо стверджувати, що існує значна кількість суб'єктів такого управління та не упорядкованість сфер їхньої дії в умовах реформування системи державного управління в соціальній сфері, а також пасивність публічної складової в її регулюванні, нереалізованість законодавчих вимог щодо розвитку перспективних форм регіональної інституціональної інтеграції з метою забезпечення стабільного соціального розвитку тощо.

Для усунення цієї неузгодженості пропонується низка правових засобів та інституційних заходів, які забезпечували б інтеграційні процеси на кожній зі стадій відповідними інструментами. Така система заходів має включати: 1) порівняльно-правове дослідження правових систем ЄС та України, виявлення їхніх особливостей; 2) визначення оптимальних форм гармонізації, уніфікації і відповідних засобів їхнього здійснення; 3) визначення видів та рівнів гармонізації й уніфікації та сфер і меж їхнього застосування; 4) виявлення умов здійснення цих процедур; 5) створення

відповідних колізійних механізмів; б) узгодження термінології; створення словників термінів і понять.

6. Проведено аналіз наявної внутрішньої організаційної структури управління інтеграційними процесами та розроблено комплекс рекомендацій щодо її удосконалення. Дослідження показало, що функція організації процесами інтеграції виконується в межах створеної вертикалі влади, а саме органами виконавчої влади різних рівнів. Така побудова організаційної структури відповідає принципу «згори донизу» і суперечить принципам європейської інтеграції. Надано оцінки основних функцій і конкретних дій різних суб'єктів організаційної моделі. Зважаючи на те, що саме організаційна структура має виступати основним засобом реалізації інтересів окремих груп учасників економічної інтеграції, відповідно до рівня впливу яких вона буде набувати цілеспрямованого характеру, запропоновано шляхи її удосконалення з метою усунення визначених недоліків. Проведено дослідження основних чинників і передумов економічної інтеграції України, які мають привести до системно-структурних змін задля адаптації існування в нових умовах і підвищення ефективності інтеграційних процесів.

Упровадження європейських адміністративних стандартів, вибір управлінських моделей у процесі розбудови інституту регіонального управління в Україні має здійснюватися з урахуванням національної традиції врядування, характерною рисою якої є її демократичний характер. До того ж, національна традиція врядування формувалася як на власній основі, так і шляхом адаптації до місцевих умов ненаціональних організаційних структур.

7. Аналіз галузево-секторального аспекту інституційної основи показав, що стратегія децентралізації бюджетної системи покликана повернути владу регіонам, дати їй фінансові ресурси та матеріально-технічне оснащення. Адже якщо бюджет села формується відповідним населеним пунктом і не перераховується до державного бюджету, тоді й створюються умови для сталого розвитку сільських територій.

Проблему розвитку сільських територій неможливо вирішити без децентралізації державних управлінських функцій на користь місцевого самоврядування, надання територіальним громадам реального самоврядування й фінансового забезпечення. З цією метою необхідно забезпечити розробку збалансованих програм соціально-економічного розвитку сільських територій відповідно до їхніх природних, виробничих, демографічних, культурних, екологічних особливостей. В Україні слід запроваджувати принципи ЄС щодо розвитку місцевого самоврядування на сільських територіях, насамперед, у руслі реалізації принципу

субсидіарності, орієнтованого на забезпечення фінансової та адміністративно-управлінської самостійності сільських територіальних громад.

Визначено напрямки щодо вдосконалення державної політики в екологічній сфері в умовах європейської інтеграції України. Система екологічного моніторингу, як важлива складова системи державного управління у сфері природокористування, екологічної безпеки, формування державної політики сталого розвитку, виконання міжнародних зобов'язань України у природоохоронній сфері, вимагає принципового удосконалення, що дозволить дати обґрунтовану оцінку характеру змін загроз в екологічній сфері та визначити пріоритетні напрямки їхньої нейтралізації. Необхідно доопрацювати нормативно-правову базу державної системи екологічного моніторингу та узгодити з директивами ЄС у цій сфері.

8. Науково-обґрунтовані концептуальні підходи у дисертаційному дослідженні щодо формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України є підґрунтям не лише для опрацювання нових форм, методів, активних програм та заходів її реалізації, а й для подальшого розроблення механізмів реалізації євроінтеграційної діяльності державних органів, їхньої взаємодії з недержавними інституціями в умовах демократичного розвитку суспільства України.

З'ясовано, що серед основних стратегічних завдань можна виокремити таке: Необхідно посилити діалог щодо поглиблення співпраці між Україною та ЄС в межах Угоди про асоціацію у сферах: енергетики; юстиції, свободи та безпеки; митних справ; цифровізації економіки та має включати й інші напрямки. Необхідно продовжувати виконання «домашнього завдання» щодо боротьби з корупцією, а саме: забезпечити надійність та незалежність спеціалізованих антикорупційних інститутів та продовжити реформування прокуратури. Підвищити ефективність діяльності заступників міністрів з євроінтеграції, а за необхідності посилити їхню відповідальність за здійснення необхідних реформ у частині виконання Угоди про Асоціацію в ЄС.

Доведено, що стратегічними пріоритетами економічної інтеграції є розвиток торговельних відносин між Україною і Європейським Союзом шляхом лібералізації та синхронізованому відкритті ринків ЄС та України; вироблення механізмів взаємного збалансування торгівлі; надання на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС; запровадження спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників; ліквідація обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму; поглиблення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, як важливої складовою економічної інтеграції та

розвитку торгівлі між Україною і ЄС; формування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС.

9. Підсумовуючи роль і значення механізмів державного управління у взаємодії економічних систем, можна стверджувати, що їхня інтеграція має комплексний характер і демонструє детальний аналіз внутрішніх та зовнішніх процесів діяльності держави як соціально-економічної системи на макроекономічному рівні.

Аналізуючи історію взаємодії економічних систем та враховуючи стратегічні пріоритети регіональної інтеграції на різних етапах розвитку, можна побачити, що інтеграційні процеси мають певну циклічність і взаємозалежність. Економічні системи є неоднорідними й різними за своїм науково-технічним розвитком, економічною могутністю та інституційною складовою, виділяючи особливості кожного етапу інтеграції соціально-економічних систем. Доведено, що важливу роль в інтеграційних процесах на початкових етапах інтеграційних процесів, що актуально для України на сучасному етапі, відіграють внутрішньорегіональний та локальний етапи інтеграції, тобто на рівні міст, району, об'єднаної територіальної громади.

Передумовою розробки концептуальних засад організаційного забезпечення державного регулювання інтеграції було визначення значущості локального рівня економічної інтеграції. Саме місто, як соціально-економічна система, є носієм і представником первинних економічних інтересів – населення (особистісних інтересів), суб'єктів господарювання (корпоративних інтересів), територіальних утворень (суспільних інтересів).

10. В роботі запропоновано пропозиції щодо діяльності прикордонного та транскордонного співробітництва України з Європейським союзом та охарактеризовано єврорегіональний рух в Україні. Визначено напрямки формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України з урахуванням досвіду єврорегіонального співробітництва в ЄС. Доведено, що діяльність єврорегіонів в Україні, істотно відрізняється від відповідної роботи в ЄС, оскільки переважна частина дій концентрується на обслуговуванні транскордонного транспорту, упорядкуванні прикордонної торгівлі та розвитку туризму. Це, з одного боку, пояснюється недостатньою зрілістю ринкових інститутів, а з іншого – незадовільним фінансовим становищем регіонів, що беруть участь у міжтериторіальних об'єднаннях. Ускладнюється зазначене ще й тим, що різні форми державного устрою можуть стримувати ефективно їхнє функціонування.

Досвід функціонування єврорегіонів дає підстави стверджувати, що вони мають високий потенціал щодо створення механізмів розв'язання

низки проблем міждержавних відносин, а саме: 1) політична та економічна стабільність; 2) проблеми етнічних меншин; 3) розроблення спільних програм регіонального розвитку та просторового планування; 4) диверсифікація економіки національних частин євро регіону; 5) збільшення обсягів залучення фінансових ресурсів (інвестицій, позик і кредитів); 6) забезпечення розвитку транспортно-комунікаційної, енергетичної, прикордонної, підприємницької, інформаційної інфраструктури; 7) розвиток транскордонного туризму; спільне використання наявних ресурсів та інфраструктури; охорона навколишнього природного середовища.

Сьогодні створено територіальні громади, відбувається розгалуження транспортних зв'язків, навіть в період всесвітньої пандемії COVID-19, також перерозподілено бюджетні витрати, але не виділено основні принципи, котрі є основними щодо удосконалення регіональної політики в Україні, враховуючи досвід ЄС а саме: 1) регіональна політика не повинна перетворюватися в політику тотального вирівнювання, вона не повинна стати компенсуючою, щоб не відбито було бажання у територій-лідерів втрачати стимули до розвитку і одночасно створювалась ілюзія спокою у відстаючих; 2) слід визнавати, що можливості та потенціал є по всій території держави, у всіх типах регіонів; 3) зосередження уваги на фрагментарних поділах території, в першу чергу це сировинні території, такі території починають втягувати до світової регіоналізації, у цьому випадку держава втрачає контроль над власними ресурсами, і тому центри регіонального управління втрачають повноваження на цих сировинних територіях, слід відновлювати та переосмислювати регіональну державну політику у відношенні цілого ряду кластерів, про це свідчить досвід Німеччини; 4) виявити та використати можливості для зростання в майбутньому, а не нейтралізувати наслідки занепаду швидко прийнятими рішеннями. В рамках цього принципу досить яскравим прикладом є приватизація, а саме стратегії приватизаційного спрямування. Уряд держави вважає, що великий бізнес захищаючи власні інтереси на певних територіях, буде самостійно підвищувати власну конкурентоспроможність на світових ринках, і це автоматично зіграє на користь держави в цілому; 5) слід регіональну політику розвитку орієнтувати на заохочення ендогенних активів, що в майбутньому стане джерелом розвитку, а не на екзогенні інвестиції. Мати уявлення про наявність та використання всіх можливостей для зростання, акцентуватись на зміцненні конкурентоспроможності регіону в цілому; 6) розробка довгострокової стратегії, котра буде спрямована на локальне середовище де кількість учасників – фігурантів буде поступово збільшено, а саме малий, середній бізнес, громади, науковці, банки та страхові компанії, зусилля будуть об'єднані; 7) підхід

побудови опори не «згори до низу», а «знизу до гори», якісне багаторівневе управління за горизонтальним типом поєднання регіональних акторів: бізнес та соціальні партнери.

Структурно визначальним чинником розбудови ефективно діючих єврорегіонів України в європейському порівняльному контексті є децентралізація, що, по суті, є базовим принципом єврорегіональної політики. У практичному вимірі це означає, по-перше, створення єврорегіонів «знизу», за ініціативи органів самоврядування, громад тощо. Практика дії сучасних єврорегіонів України, створених «згори» на принципах міждержавного, а не міжрегіонального співробітництва, не виправдала себе.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Резніков В.В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика: монографія // В.В. Резніков. Х.: НУЦЗУ, 2020. 325 с.

2. Резніков В.В. Еволюційний характер процесів глобалізації та регіоналізації / Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт.; за ред. О.А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.

Особистий внесок автора: Розділ 1.2. Еволюційний характер процесів глобалізації та регіоналізації.

3. Ryeznikov V., Borysova A., Mutazakki Nawal. Educational diplomacy and its role in the development of international economic relations // Маркетингові інновації в освіті, туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі: кол. монографія / за гол. ред. Н.Л. Савицької. Х.: вид-во Іванченка І.С., 2018. 176 с.

Особистий внесок автора: проаналізовано та описано механізми формування та реалізації освітньої дипломатії як складової державної політики України.

4. Резніков В.В. Організаційні та структурні складові механізму державного регулювання процесів економічної інтеграції міст України: монографія // В.В. Резніков. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 196 с.

Статті у фахових наукових виданнях з державного управління:

5. Резніков В.В. Безвізовий режим як важливий складник формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. /

редкол. : С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 3 (42). С. 104-110.

6. Резніков В.В. Державна політика розвитку сільських територій в контексті євроінтеграційних прагнень України / В.В. Резніков // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. Вип. 2 (11). С. 352-362. (Серія «Державне управління»).

7. Резніков В.В. Інституційно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронний збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ при Президентові України. Випуск 2 (22) / 2019 – Режим доступу до журн. : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-02\(22\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-02(22)/14.pdf).

8. Резніков В.В. Теоретико-методологічні основи державної політики у сфері європейської інтеграції / С.В. Майстро, В.В. Резніков // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Вип. 3(60). Ч.1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 40 – 51.

9. Резніков В.В. Формування й реалізація державної політики у сфері європейської інтеграції України: проблеми та суперечності / В.В. Резніков // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол. : С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 4 (43). С. 90-96.

10. Резніков В.В. Механізми формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції : теоретико-методологічні засади / С.В. Майстро, В.В. Резніков // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М.М. Іжа]. Вип. 4(80). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. С. 19-23. Режим доступу до журн. : <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/194097/194269>.

11. Резніков В.В. Пріоритетні напрями формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України в сучасних умовах / В.В. Резніков // Державне будівництво. Електронний збірник наукових праць ХарПІ НАДУ при Президентові України. 2019. № 2. Режим доступу до журн. <http://db.journal.kharkiv.ua/index.php/db/issue/view/7>

12. Резніков В.В. Особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції в різних країнах / В.В. Резніков // Науковий вісник: державне управління: журнал. – К.: УНДЦЗ, ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2020. Вип. 1(3). С. 153-162. Режим доступу до журн. : <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/39>.

13. Резніков В.В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України / В.В. Резніков //

Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол. : С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. – Вип. 1 (44). – С. 66-72. Режим доступу до журн. : <https://grani-print.dp.ua/index.php/dridu/article/view/343>.

14. Резніков В.В. Результативність реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В.В. Резніков // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2020. Вип. 1 (68). 2020. С.240-244.

15. Резніков В.В. Стратегічні напрями розвитку агропродовольчої сфери в контексті формування та реалізації державної політики європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. Вип. 1 (12). С. 275-283. (Серія «Державне управління»).

16. Резніков В.В. Державна промислова політика в умовах європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол. : С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. Вип. 2 (45). С. 146-153.

17. Резніков В.В. Напрями удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України / В.В. Резніков // В.В. Резніков // Науковий вісник: державне управління: журнал. – К.: УНДЦЗ, ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2020. – Вип. 2(4). – С. 290-299. - Режим доступу до журн. : <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/71>.

18. Резніков В.В. Шляхи трансформації державної політики у сфері європейської інтеграції України в умовах глобальних викликів / В.В. Резніков // Науковий вісник: державне управління: журнал. – К.: УНДЦЗ, ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2020. Вип. 3(5). С. 204-215. - Режим доступу до журн. : <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/107/102>.

19. Резніков В.В. Ефективність державної політики у сфері європейської інтеграції в контексті виконання Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі Україна – ЄС / В.В. Резніков // EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 2019 №5(2), 189-202. - Режим доступу до журн. : <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/40>.

Статті в закордонних наукових виданнях:

20. Ryeznikov V. Єврорегіональне співробітництво, як механізм формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Науковий журнал «East Journal of Security Studies»,

Vol. 3 (1/2018) - Режим доступу до журн. :<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/9402/3/ryeznikov.pdf>.

21. Ryeznikov V. Formation and realization of the state policy in the European integration sphere of Ukraine as an essential component of ensuring national security. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 2019 № 4(1), 150-160. Retrieved from <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/17>.

22. Резников В.В. Государственная политика в экологической сфере в условиях европейской интеграции Украины / В.В. Резников // Власть и общество (история, теория, практика) : научный журнал. № 4 (52). Тбилиси. 2019. С. 66-73.

23. Maistro S., Ryeznikov V. Features of formation and realization of the state energy policy in the conditions of European integration of Ukraine. INTERNATIONAL JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION IN SOCIO-ECONOMIC SPHERE: National University of Civil Defence of Ukraine & Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chelmie. Volume 1/2020. Kharkiv, Chelm. 2020. С. 39-47.

Особистий внесок автора: обґрунтовано концептуальні засади формування енергетичної політики України, як важливої складової забезпечення національної безпеки.

24. Резников В.В. Государственная политика в сфере европейской интеграции Украины в контексте обеспечения международной безопасности / В.В. Резников // Власть и общество (история, теория, практика) : научный журнал. № 1 (53). Тбилиси. 2020. С. 28-35.

Статті в інших наукових фахових виданнях України:

25. Резніков В.В. Теоретичні аспекти економічної інтеграції на різних рівнях розвитку економічних систем / Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції / за ред. І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, В.В. Резніков; колектив авторів. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 496 с.

Особистий внесок автора: визначення теоретичних аспектів економічної інтеграції на різних рівнях розвитку економічних систем.

26. Резніков В.В. Інтеграційні процеси та їх вплив на систему міжнародних економічних відносин / Міжнародні економічні відносини : підручник (гриф МОН України, лист № 1/11-5842 від 18.04.2014 р.) / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль; колектив авторів. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.

Особистий внесок автора: Розділ 12. Інтеграційні процеси та їх вплив на систему міжнародних економічних відносин.

27. Резніков В.В., Купіна В. С. Економічна політика Європейського Союзу (на прикладі країн центру та периферії) // Статистика України. 2018. №3. С.59-65.

Особистий внесок автора: виявлено особливості формування європейської економічної політики в умовах стратегії різних скоростей.

28. Резников В. В., Моторина В. Е. Особенности функционирования экономических и дипломатических учреждений Королевства Испания // БизнесИнформ. №10. 2018. С. 96–101.

29. Резников В.В., Єлфімова Ю. О. Співпраця між Україною та Республікою Польща: економіко-дипломатичний аспект // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр. 2017. №3. С. 72-78. Режим доступу: <http://nv.nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/arch/54/09.pdf>.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації економічної дипломатії як складової державної інтеграційної стратегії Республіки Польща.

30. Резников В.В. Внешнеэкономическое сотрудничество Украины и стран Скандинавии: экономико-дипломатический аспект // Бізнес-інформ. №4. 2015. С. 35-41.

31. Резников В.В. Зовнішньоекономічне співробітництво України з країнами Бенілюксу: економіко-дипломатичний аспект // Ефективна економіка. Електронне фахове видання №5, 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4072>.

32. Резников В.В. Теоретические аспекты интеграции экономических систем и этапы их взаимодействия // Бізнес-інформ. №3. 2015. С. 13-17.

33. Резников В.В. Конкурентоспособность Харьковского региона в условиях трансформации интеграционной политики Украины // Ефективна економіка. Електронне фахове видання №4, 2015. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3975>.

34. Резников В.В., Бороденко М.М. Економіко-дипломатичний аспект українсько-чеських відносин на сучасному етапі // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна №1144, 2014. С. 61-65.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації економічної дипломатії як складової державної інтеграційної стратегії Чеської Республіки.

35. Ryznikov V. Theoretical aspects of diplomacy, its role in international economic relations // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків: серія «Економічні науки» Том XVI № 1-2. Харків, 2013. С.48-53.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

36. Резников В.В. Європейська інтеграція України як об'єкт державної політики / В.В. Резников // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18–19 березня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 144-146.

37. Резніков В.В. Сутність та зміст процесу європейської інтеграції України / В.В. Резніков // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи: матеріали науково-практичної конференції, 26 березня 2020 р. / Харківський регіональний інститут державного управління Національної академія державного управління при Президентіві України. – Режим доступу до стор. : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2020-1/doc/2/2-21.pdf>.

38. Резніков В.В., Гринькова А. Наслідки «Брексіту» для економіки Великої Британії // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали XV науково-практичної конференції молодих вчених 3 квітня 2020 року. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. С.119-123.

Особистий внесок автора: показано механізми реалізації «Брексіту» для політики Євросоюзу.

39. Ryeznikov V., Migunov P. The United nations reform: the perspectives and the modern challenges // Норвезько-українська конференція, присвячена діяльності Ф. Нансена в Україні у 1921–1922 роках: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11 жовтня 2019 року, м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 199-202.

Особистий внесок автора: проаналізовано роль ООН як актора міждержавних відносин на сучасному етапі.

40. Ryeznikov V., Terebylo V. The Evolution of the Mechanisms of the EU Regional Policy // Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11 квітня 2019 року, м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 299-302.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації регіональної політики Євросоюзу.

41. Matyushenko I., Azarenkova O., Khanova O., Reznikov V., Prasol O. Assessment of innovation cooperation of Ukraine and Scandinavian countries in term sof the new industrial revolution / Contemporary Issues in Economy. Abstract Book edited by A.P. Balcerzak, I. Pietryka // 10th International Conference on Applied Economics (Torun, Poland, 27-28 June 2019). Pp.178–179. DOI: 10.24136/eep.abs.2019.2, URL:<http://economic-research.pl/Books/index.php/eep/catalog/book/39>.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми реалізації політики зовнішньоекономічної співпраці України та країн Скандинавії.

42. Ryeznikov V., Ganzha D. Development of Ukrainian «softpower» // Європейська дипломатія у XXI столітті: матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019. С.130-132.

Особистий внесок автора: проаналізовано механізми реалізації політики «softpower» в умовах європейської інтеграції.

43. Резніков В.В., Супрунець С.С. «Північний потік 2»: перспективи будівництва та наслідки для України // Сучасні проблеми та механізми регулювання міжнародних економічних відносин: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 13 жовтня 2018 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2018. – с. 10-14

Особистий внесок автора: показано механізми впливу інструментарію економічних санкцій на перспективи реалізації проекту «Північний потік 2».

44. Резніков В.В., Храпуненко М.М. Особливості дипломатичної служби Німеччини // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали XIII науково-практичної конференції молодих вчених 30 березня 2018 року – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 189-193.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації дипломатичних інструментів, як складової державної інтеграційної стратегії Федеративної Республіки Німеччина.

45. Резніков В.В., Яковенко С.С. Співробітництво України та Угорщини: економічний та дипломатичний аспект // Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (29 березня 2018). Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 91-94.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації економічної дипломатії як складової державної інтеграційної стратегії Республіки Угорщина.

46. Mutazakki N., Borysova A., Foshchan A., Ryznikov V. Status and development priorities of the Ukrainian-Moroccan economic and cultural cooperation // Маркетингові інновації в освіті, туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі: Міжнародна науково-практична інтернет конференція (3 жовтня 2017 р.). Х. : ХДУХТ, 2017. С.158-160.

Особистий внесок автора: проаналізовано та описано механізми формування та реалізації освітньої дипломатії як складової державної політики України.

47. Резніков В.В., Борисенко Ю.Д. Інтеграційні процеси в Латинській Америці // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених 31 березня 2017 року. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. С.394-397.

Особистий внесок автора: обґрунтовано механізми формування та реалізації інтеграційної політики країни Латинської Америки.

48. Резніков В.В., Бянкіна А.Є. Економічні системи – інтеграційна складова, форми та рівні // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали XI науково-практичної конференції молодих вчених 25 березня 2016 року. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

2016. С.231-233.

Особистий внесок автора: виявлено особливості функціонування економічних систем в умовах економічної інтеграції.

49. Резников В.В. Этапы интеграции экономических систем: исторический аспект // Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 11 листопада 2015 року. К. : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство». С. 137-141.

50. Резников В.В., Дунаєва А.Є. Візовий режим України та країн Євросоюзу як інструмент зовнішньої політики // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 15 листопада 2013 року. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2013. С.145-148.

Особистий внесок автора: показано механізми впливу на реалізацію візової політики України.

51. Резников В.В., Деменков К.М. Интеграционный выбор Украины: экономические последствия и приоритеты // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: Матеріали VIII науково-практичної конференції молодих вчених. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2013. С. 200-204.

Особистий внесок автора: показано особливості реалізації інтеграційної політики України.

АНОТАЦІЯ

Резников В.В. Механізми формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2020.

У дисертаційній роботі розв’язано актуальну наукову проблему в галузі науки державного управління, а саме: теоретико-методологічного та науково-практичного обґрунтування напрямів удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції з урахуванням державної та регіональної специфіки стану України.

Розглянуто сучасний стан наукових досліджень та систематизовано теоретико-методологічні підходи щодо механізмів формування та реалізації державної політики європейської інтеграції України. Визначені основні механізми та принципи державного регулювання інтеграційних процесів у сучасних умовах:

Проведено аналіз наявної внутрішньої організаційної структури управління інтеграційними процесами та розроблено комплекс рекомендацій щодо її удосконалення. Обґрунтовано, що чинна структура управління інтеграційними процесами «згори донизу» суперечить принципам європейської інтеграції. Її трансформація у напрямку децентралізації та розвитку міжрегіональних інтеграційних процесів сприятиме підвищенню ефективності євроінтеграції України.

Надано пропозиції щодо діяльності прикордонного та транскордонного співробітництва України з Європейським союзом та охарактеризовано єврорегіональний рух в Україні. Визначені напрямки формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України з урахуванням досвіду єврорегіонального співробітництва в ЄС. Досвід функціонування єврорегіонів дає підстави стверджувати, що вони мають високий потенціал щодо створення механізмів розв'язання низки проблем міждержавних відносин.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, державна політика, механізми формування та реалізації державної політики, моделі державної інтеграційної політики, державне регулювання інтеграційними процесами, євроінтеграція.

АННОТАЦІЯ

Резников В.В. Механизмы формирования и реализации государственной политики в сфере европейской интеграции Украины. Квалификационная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. - Национальный университет гражданской защиты Украины. - Харьков, 2020.

В диссертационной работе решена актуальная научная проблема в области науки государственного управления, а именно: теоретико-методологического и научно-практического обоснования направлений совершенствования механизмов формирования и реализации государственной политики в сфере европейской интеграции с учетом государственной и региональной специфики состояния Украины.

Рассмотрены современное состояние научных исследований и систематизированы теоретико-методологические подходы относительно механизмов формирования и реализации государственной политики европейской интеграции Украины. Определены основные механизмы и принципы государственного регулирования интеграционных процессов в современных условиях.

Проведен анализ имеющейся внутренней организационной структуры управления интеграционными процессами и разработан комплекс рекомендаций по ее совершенствованию. Обосновано, что действующая структура управления интеграционными процессами «сверху вниз» противоречит принципам европейской интеграции. Ее трансформация в направлении децентрализации и развития межрегиональных интеграционных процессов способствовать повышению эффективности евроинтеграции Украины.

Даны предложения по деятельности пограничного и трансграничного сотрудничества Украины с Европейским союзом и охарактеризовано еврорегиональное движение в Украине. Определены направления формирования и реализации государственной политики в сфере европейской интеграции Украины с учетом опыта еврорегионального сотрудничества в ЕС. Опыт функционирования еврорегионов дает основания утверждать, что они имеют высокий потенциал по созданию механизмов решения ряда проблем межгосударственных отношений.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы государственного управления, государственная политика, механизмы формирования и реализации государственной политики, модели государственной интеграционной политики, государственное регулирование интеграционными процессами, евроинтеграция.

ABSTRACT

Ryzenikov V.V. Mechanisms of formation and implementation of state policy within the field of European integration of Ukraine. Qualification work on the basis of the manuscript copyright.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration.– National University of Civil Defense of Ukraine. – Kharkiv, 2020.

The dissertation solves a relevant scientific problem in the field of public administration science, namely, it provides theoretical and methodological and scientific and practical justification of the directions for improving the mechanisms of formation and implementation of state policy within the sphere of European integration, taking into account the governmental and regional specifics of Ukraine's condition.

The current state of scientific research has been considered and theoretical and methodological approaches to the mechanisms of formation and implementation of the state policy of European integration of Ukraine have been systematized. The basic mechanisms and principles of state regulation of integration processes under modern conditions have been also determined.

The analysis of the existing internal organization all structure of management of integration processes has been carried out and the complex of recommendations on its improvement has been developed. It has been substantiated that the current structure of management of integration processes «from top to bottom» contradicts the principles of European integration. Its transformation in the direction of decentralization and development to interregional integration processes will help to increase the effectiveness of Ukraine's European integration.

Proposals on the activities of near-border and trans-border cooperation of Ukraine with the European Union have been provided and the Euro regional movement in Ukraine has been characterized. The directions of formation and implementation of the state policy within a sphere of European integration of Ukraine have been determined, taking into account the experience of Euro regional cooperation in the EU. The experience of the functioning of Euro regions allows to state that they have a high potential for creating mechanisms for solving a number of problems of interstate relations.

Keywords: public administration, mechanisms of public administration, public policy, mechanisms of formation and implementation of public policy, models of state integration policy, state regulation of integration processes, European integration.

Відповідальний за випуск *Майстро Сергій Вікторович*

Підписано до друку 21.12.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.
Віддруковано з оригінал-макета
в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12,
тел. (057) 717-28-80.